

НАТАЛИЈА БЛАГОЈЕВИЋ

ОД КОСМОГОНИЈЕ ДО АВАНГАРДЕ: *ЕНУМА ЕЛИШ* КАО АРХЕТИПСКИ МОДЕЛ БАРБАРОГЕНИЈА

САЖЕТАК: Полазећи од схватања мита као трајне структуре мишљења која се реактуализује у различитим историјским контекстима, овај рад испитује однос између архаичних космогонијских образаца и авангардних идеја. У средишту анализе налази се компаративно читање вавилонског епа *Енума Елиш* и концепта Барбарогенија у зенитизму Љубомира Мицића. Основна хипотеза рада јесте да се Барбарогеније може тумачити као секуларизована варијанта митског хероја, при чему оба модела почивају на истој структурној логици: стварање новог поретка условљено је драстичним прекидом са претходним поретком, а насиље се јавља као конститутивни чин креације. Анализа показује да космогонијски мит у *Енуми Елиш* успоставља парадигму стварања путем деструкције, која се у контексту авангарде трансформише у симболичке и културне облике. У том смислу зенитизам се интерпретира као секуларна космогонија, у којој Барбарогеније преузима улогу митског хероја који иницира прекид и омогућава нови почетак. Рад указује на континуитет митског мишљења унутар модерне културе и отвара могућност даљег проучавања односа између мита, насиља и стварања у књижевности и уметности XX века.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: мит, космогонија, *Енума Елиш*, Барбарогеније, зенитизам, авангарда, насиље, стварање

1. Увод

Мит као форма мишљења представља један од најстаријих начина на који човек настоји да разуме порекло света, структуру

поретка и сопствено место у њему. Иако се често посматра као превазиђен облик свести, мит наставља да делује и у авангардном и у модерном контексту, трансформисан и прилагођен новим историјским и културним условима. Посебно у тренуцима дубоких цивилизацијских криза, враћа се као средство артикулације нових почетака, било у религијском, секуларном или уметничком облику. Појам мита проучаван је на разне начине, а у савременој науци о књижевности тешко га је одредити једном дефиницијом. Данас се под тим појмом најчешће подразумева прича о делима богова и хероја из прошлости, заснована на грчко-римском схватању, а такав вид приче о свему постојећем из прошлости у сагласју је и са старијим културама (старооријенталним). Међутим, мит није само архаични облик наратије већ трајна структура мишљења која се у различитим историјским контекстима може изнова активирати. Делује као модел којим се објашњава порекло света, успоставља поредак и легитимише власт, и као начин да се артикулише нови почетак у условима кризе. У том смислу може се сагледати и као прикривени услов модерности.

Један од митова старооријенталне цивилизације, вавилонска *Енума Елиш*, представља космогонијски наратив у којем се стварање света заснива на чину насилног прекида са првобитним хаосом. Победа бога Мардука над богињом Тијамат не означава само успостављање космичког поретка већ и легитимизацију нове власти, нове хијерархије и новог модела света. Тако *Енума Елиш* поред своје функције (религијске) може бити артикулисана и као идеолошки и културни модел у којем је насиље конститутивни чин стварања. С друге стране, у авангардним покретима раног двадесетог века, посебно у контексту дубоке кризе европске цивилизације након Првог светског рата, јавља се потреба за превредновањем и преиспитивањем културних и уметничких основа Запада. На том ободу, српски авангардни уметник и теоретичар Љубомир Мицић формулише концепт Барбарогенија, централну фигуру зенитизма, као симбол нове стваралачке енергије која долази са европске периферије. Барбарогеније се јавља као антипод декадентној, рационализованој и, по Мицићевом схватању, истрошеној западној култури, носећи у себи потенцијал за преображај света. Зенитизам Љубомира Мицића настоји да артикулише прекид са западном културом и да преко фигуре Барбарогенија изгради нови (де)цивилизацијски почетак. Барбарогеније се у зенитистичким текстовима појављује као носилац примордијалне енергије, као субјект који долази „споља” и својим деловањем разара постојеће облике културе.

Полазећи од претпоставке да Барбарогеније није искључиво идеолошка или естетска конструкција већ фигура са митолошким обележјима, овај рад има за циљ да испита могућност читања Мицићевог концепта у светлу архаичних космогонијских образаца. Кроз компаративну анализу *Енуме Елиш* и концепта Барбарогенија, рад настоји да покаже како се у оба случаја стварање новог поретка темељи на драстичном прекиду са постојећим светом, при чему деструкција постаје предуслов креације. Полазна хипотеза јесте да се Барбарогеније може читати као секуларизована варијанта митског хероја, каквог у *Енуми Елиш* оличава Мардук. У оба случаја нови поредак не настаје без радикалног прекида са претходним стањем, а насиље се појављује као услов стварања. Такође, рад настоји да покаже како се митски образац стварања путем деструкције репродукује у модерним авангардним пројектима, и како зенитизам, упркос својој антитрадиционалној реторици, задржава дубинску структуру митског мишљења у којој Барбарогеније заузима место митског хероја и творца новог света, чиме су архаичне структуре редуковане у профаним облицима.

2. *Енума Елиш*: космогонија насиља и логика поретка

Како примећује Мирча Елијаде, космогонијски мит „показује како се свет рађа из хаоса и како се успоставља ред”.¹ *Енума Елиш* припада таквом корпусу митова у којима се порекло света заснива на конфликту. Вавилонски спев који се састоји од седам таблица, познат по својим почетним речима „када горе”, пронађен је на свим ископинама древне Асирије и може се најдаље сместити у десети век пре Христа. Ауторство се не може сасвим поуздано одредити, али оригиналност текста сведочи о његовом трајању. Почетно стање описаног света у спеву обележено је неразлучивошћу, мешањем и флуидношћу, што се персонификује у фигури Тијамат, богињи примордијалних вода. Хаос који она представља је онтолошки – стање без граница, облика и стабилног поретка, а не хаос који оваплоћује морално зло. Појава Мардука означава прекидање таквог стања, а конфликт између старих и младих богова означава прелаз из примордијалног стања у динамичку фазу у којој се свет тек формира. Мардук, један од младих богова који се истиче, а чија се моћ огледа кроз способности деловања, управо у борби против Тијамат успоставља нови свет. Убиство Тијамат и распарчавање њеног тела представљају архетипски гест стварања јер космос настаје од остатака пораженог хаоса:

¹ Mircea Eliade, *The Myth of the Eternal Return*, Princeton University Press, Princeton 1954, 21.

Он је, к'о шкољку, на два растави дијела,
Од једног земљу, од другог небески начини свод;
Навуче засун, стражаре постави,
Заповјест издаје њима, вода да се не излије с неба.²

Овај чин има вишеструке импликације. Прво, показује да се поредак рађа из трансформације и насиља над претходним светом. Затим, тај акт легитимише Мардукову власт – његова позиција врховног бога директно произилази из његове способности да уништи и преобликује и спремности да се бори против старе генерације богова. На тај начин мит успоставља јасну везу између насилности, стварања и политичке легитимације. Такође, чин указује на дубоко укорјењену митску логику према којој се поредак не рађа *ex nihilo* већ настаје метаморфозом, а у многим традицијама „хаос се мора уништити да би свет могао да постоји”.³ Важно је уочити да *Енума Елиш* не проблематизује насиље као етичко питање. Напротив, насиље је представљено као нужан и продуктиван чин, без којег свет не би могао да постоји у свом уређеном облику, а такав смисао космогоније осветљава структуру митског мишљења, у којој је уништење предуслов почетка и гаранција за нови поредак.

Из књижевнотеоријске перспективе, *Енума Елиш* функционише као наратив који објашњава како је свет настао и зашто је постојећи поредак нужан и непроменљив. Управо тај аспект мита – способност да натурализује одређену структуру моћи – твори кључну тачку за разумевање његове касније рефлексije у модерним, секуларним контекстима. Тако се *Енума Елиш* може читати као архетипски модел наратије о почетку, који ће се, у различитим облицима, понављати и унутар модерних идеолошких и уметничких пројеката. Модел тог типа омогућава упоредно читање са концептом Барбарогенија, који у зенитизму преузима улогу деструктивно-креативног принципа у условима модерне културне кризе. С једне стране, *Енума Елиш* описује настанак света, али, с друге, успоставља модел понашања: насиље је претпоставка реда. Ово је важна позиција за упоредно читање са авангардним књижевним правцима, јер показује да и секуларни дискурси често користе сличне структуре мисли.

² *Енума Елиш. Сумерско-акадски еп о стварању*, прев. Марко Вишић, Подгорица 2008, 75–76.

³ Mircea Eliade, нав. дело, 34.

3. Италијански футуризам: мит о новом човеку и новој цивилизацији

У првим деценијама XX века, на европској авангардној сцени, италијански футуризам је изградио парадигму новог почетка кроз слављење брзине, индустрије и рата као силе која чисти. Дискурс о „рађању новог човека” и потреби за радикалним прекидом с прошлошћу представља важан културни и идејни оквир у коме се могу читати и Мицићеви позиви на рушење и обнову. Футуризам, као и зенитизам, инсистира на деструкцији као неопходности стварања, што га чини релевантним за компаративно тумачење са митским моделима космогоније. Италијански футуризам, као један од најзначајнијих авангардних покрета раног двадесетог века, представља експлицитно артикулисање новог почетка кроз прекид континуитета. У свом првом манифесту Филипо Томазо Маринети проглашава потребу за „уништењем” старог света и прославља технику, брзину и рат као средства обнове. Ова реторика, која по својој структури подсећа на мит о стварању, значајна је за разумевање тога како авангарда конструише сопствену космогонију, али у секуларизованом облику, док мит о новом човеку, који се рађа из рушења старих вредности, показује како савремени дискурси преузимају космогонијски образац из *Енуме Елиш* и трансформишу га у политичко-естетички програм.

Футуристички манифест се може читати као покушај да се уметност претвори у политички и културни програм, где се нови човек рађа кроз прекид и деструкцију. „Желимо да убијемо прошлост; ми желимо да оживимо будућност.”⁴ Такође, Маринети истиче да је потребно „разорити музеје, библиотеке, академије”, што представља недвосмислени позив на рушење културног наслеђа и традиције, свега установљеног вековима раније. Тај позив није само естетски, већ има и митску димензију: нови поредак настаје ако се стари уништи, а његов принцип децидирано подсећа на космогонијске наративе у којима се свет рађа из хаоса након конфронтације и распарчавања. Такође, футуризам конструише мит о новом човеку, који је способан да превазиђе „слабости” прошлости и да се препусти динамици савременог света. Зато рат и индустријска технологија постају не само теме већ и „митске” снаге које трансформишу човека, а тај аспект је важан за упоредно читање са зенитизмом, јер и у Мицићевом концепту Барбарогенија насиље

⁴ Filippo Tomaso Marinetti, „Manifesto del futurismo”, *Le Figaro*, 1909, доступно: <https://archive.org/details/marinetti-manifesto-del-futurismo-1909> (приступљено: 26. 4. 2026).

и прекид нису само средства већ и услови за појаву новог субјекта. Тако футуризам сугерише како мит о новом почетку може да буде секуларизован и створен кроз технику, рат и културну револуцију, а не богове. Зенитизам, иако другачији у форми, дели исту структуру: почетак је могућ кроз прекид. Ипак, футуризам и зенитизам се разликују у смислу извора новог. Док један слави модерну технику и индустрију као носиоце обнове, други своју снагу види у „варварском” простору периферије. Мицић, у том погледу, одбацује европску културу као исцрпљену и тражи нову енергију у Балкану, који доживљава као простор који није заражен европским „умором”, што је константа његових текстова и чланака. Ова разлика је важна јер показује да зенитизам реплицира футуристички модел у коме је обнова кроз технику трансформисана у обнову кроз „примордијално” и „варварско”. Футуризам је, међутим, од користи за разумевање Мицићевог концепта, јер показује како авангарда може да створи мит о новом почетку без религијског оквира. Уместо божанских сила, нови свет се рађа из људске воље и технолошке моћи, а футуризам често слави технику и брзину као нову „богатствену” основу модерности. Зенитизам се више окреће „варварству” и периферији као извору нове енергије. У оба случаја, митска логика – рушење као предуслов новог поретка – остаје основна структура мишљења.

4. Барбарогеније Љубомира Мицића: митолошка фигура авангарде

У контексту европске авангарде између два светска рата, зенитизам Љубомира Мицића заузима специфично место преосмишљавања културе из перспективе периферије. Централни појам зенитистичког покрета, Барбарогеније, поред идеолошких и националних карактеристика поседује и сложеност симболичке фигуре са митским обележјима, што се може уочити у следећим реченицама Мицићевог *Манифеста зенитизма*:

Узлетите над ово злочиначко, братоубилачко Данас!
Изнесите астрално биће пред визијске очи Надживота!
Слушајте магију наших речи: Слушајте Себе!
На Шар планини – на Уралу – стоји
ГОЛИ ЧОВЕК БАРБАРО-ГЕНИЈ.⁵

⁵ Ljubomir Micić, Ivan Goll, Boško Tokin, *Manifest zenitizma*, Zagreb 1921, Љубомир Мицић, 3.

Дакле, биће о коме Мицић пева у манифесту појављује се као субјект који превазилази антрополошке оквири и задобија јасне митолошке контуре – „голи човек” који стоји изнад географије (изнад Шар планине, Урала) и тиме се етаблира као космичка вертикала. Та позиција већ наглашава могуће читање у кључу космогонијских митова, нарочито у поређењу са Мардуком: он након победе формира структуру универзума и одређује његове нивое, док се Барбарогеније позиционира „изнад Шар планине, изнад Урала, Хималаја”, чиме се симболички уздиже изнад хоризонталне, историјске стварности и заузима место космичког принципа. У оба случаја очито је реч о двама фигурама које превазилазе људску меру и делују у домену космогоније, па се тако Барбарогеније може тумачити као авангардна реинтерпретација митолошког творца, револуционарни херој који, попут Мардука, из хаоса производи нови космос, иако није окарактерисан као традиционално божанство.

Барбарогеније је превасходно конципиран као антитеза западној цивилизацији, коју Мицић доживљава као исцрпљену, рационализовану и декадентну. У његовим текстовима Запад се појављује као култура краја, док се Балкан и „варварско” јављају као простор новог почетка. Сматрајући да се Европа данас претворила у гробницу, Мицић овим ставом поред критичке дистанце поткрепљује уверење да је потребан нов почетак, који не може настати у оквиру европске традиције. Оваква дијалектика центра и периферије може се довести у везу са оним што Марија Тодорова описује као интернализовани балканизам, „процес у којем се негативне представе о Балкану преокрећу у извор аутентичности и снаге.”⁶

Ипак, Барбарогеније није једноставно фигура културног идентитета. Он функционише као принцип, носилац примордијалне енергије која треба да разори постојеће облике уметности и мишљења. У том смислу Мицићев концепт превазилази оквири политичке или националне реторике и улази у домен митског, и као такав укида „институцију уметности” како би и сам омогућио и поново основао нови облик животне праксе. Додатној сложености текстуалног интерпретирања доприноси релација Барбарогеније–Србица, чиме се вероватно наговештава да је сва стваралачка снага превредновања цивилизацијских норми у средишту Балкана – Србије, а што је изузетно национално које се јавља на један потпуно нов и реартикулисан начин. Будући да свет врви од промена и да су одређене парадигме у њему негативне, могуће је да се и сам појам националног первертовао у уметницима који га сада

⁶ Maria Todorova, *Imagining the Balkans*, Oxford University Press, Oxford 1997, 19–21.

реартикулишу на оригиналан начин. О томе заправо сведочи однос између Барбарогенија и Србице.

Слично космогонијским херојима архаичних митова, Барбарогеније своју легитимацију не црпи из традиције, већ из снаге деловања. Мицић пише: „Ми путујемо из хаоса да створимо Дело.”⁷ У том смислу, варварство и варварин оваплоћен у Барбарогенију не схватају се као недостатак већ као основа стварања која путујући из хаоса долази заправо из једног простора (Балкан) који је у доминантним дискурсима означен као заостао, али управо он се претвара у извор новог. Такође, о томе сведочи реченица Ивана Гола, која извор аутентичне снаге и једноставности види у поменутом:

Натраг к праизвору доживљаја ЈЕДНОСТАВНОСТИ,
РЕЧ к *барбарсџи*!

Ми опет морамо постати БАРБАРИ поезије.

Барбарство Монгола, Балканаца, Црнаца, Индијаца.

Ваше песме изнад Европе.

Најлепша лирика од вас долази.⁸

Као фигура прекида, онога који долази „споља” и својим насиљем, симболичким, језичким и културним, он отвара предео за нови поредак, делујући путем митске логике на коју се експлицитно позивају аутори манифеста, а чији је извршитељ Барбарогеније. Посматран у том светлу, Барбарогеније се може тумачити као секуларизована варијанта митског хероја, чија функција није стварање космоса у религијском смислу већ преобликовање културе у условима модерне кризе. Као и у *Енуми Елиш*, насиље се појављује као нужан услов почетка. Разлика је у томе што је у зенитизму реч о симболичком и културном а не о космичком насиљу, што указује на трансформацију митског обрасца унутар модерног, секуларног контекста. Овај приступ показује да је зенитизам, упркос својој антитрадиционалној парадигми, дубоко укоревљен у митској логици: нови свет се може замислити само преко радикалног раскида са старим.

5. Митски образац стварања: Мардук и Барбарогеније

Између младог бога Мардука и Барбарогенија могу се уочити структурне сличности које указују на трајност одређених митских образаца. У оба случаја у средишту је фигура која делује у тренут-

⁷ Ljubomir Micić, Ivan Goll, Boško Tokin, *Manifest zenitizma*, Љубомир Мицић, 7.

⁸ Исто, Иван Гол, 11.

ку кризе, преузима на себе задатак прекида и кроз тај чин стиче право на уређење новог поретка. У *Енуми Елиш* Мардук се истиче својом генијалношћу и борбеношћу и постаје врховно божанство тек након што победи Тијамат и од њеног тела створи космос. Његова власт није дата унапред, последица је чина, па тако „космогонија служи као узор сваком чину стварања, а онај ко понови космогонију стиче моћ и легитимитет.” Мардук је, дакле, поред тога што је јунак мита, и носилац принципа по коме се поредак мора изборити, а такав принцип јавља се и много векова касније у Мицићевом Барбарогенију, несхваћеном хероју, полубогу. Фигура Барбарогенија као оштрог противника културе указује на крај једног културног циклуса и потребу за новим почетком. А тај почетак, који се не односи само на друштвени поредак већ и на људски, мора да се одигра на Балкану, на челу са својим исконским оцем Барбарогенијем, у чија уста Мицић ставља следеће реченице у свом роману:

И верујте ми, Балкан мора да изнедри нови светски поредак. Не друштвени поредак... Ја, ја мислим људски поредак!⁹

Оно што повезује Мардука и Барбарогенија јесте позиција „спољашњег” субјекта. Мардук се јавља као млади бог који тек треба да докаже своју моћ, док Барбарогеније долази са периферије, из простора који је у доминантним дискурсима означен као заостао и варварски. Мицић ову позицију преокреће, а у оба случаја насиље – физичко или симболичко – има конститутивну функцију. Међутим, ова два модела разликују се у домену деловања. Мардук успоставља стабилан космички поредак и ствара живот (човека), док Барбарогеније делује у простору културе и уметности, без претензије на коначност. Зенитизам се стога може одредити као секуларна космогонија отвореног типа.

Статус полубога, несхваћеног хероја, Барбарогеније задобија још на самом рођењу, уколико узмемо у обзир следеће реченице о његовом настанку:

Али, нико од те шарене гомиле не примети да је у зору Вила Моргана родила Барбарогенија.¹⁰

А што се тиче моје мајке, пошто није могла да ме *йодари* свом супругу, *йодарила* ме је целом свету. А ја сам одлучио, да бих опрао увреде дивљака који себе називају цивилизованима, да прославим

⁹ Љубомир Мицић, *Барбарогеније децивилизатор*, прев. Радмила Јовановић, „Филип Вишњић”, Београд 1993, 50.

¹⁰ Исто, 21.

то славно варварско име, да од њега створим часно име, славно име децивилизованог друштва.¹¹

Барбарогенијев отац је Незнани јунак, а мајка Вила Моргана, која га је подарила свету. Статус оца и мајке је нејасан. О њиховом пореклу готово да не знамо ништа, јер када Мицић пише о Незна-ном јунаку и Вили Моргани, додељује Барбарогенију митолошки карактер. Тако Барбарогеније долази споља, као плод љубави две боголике фигуре, и има задатак да превреднује свет и створи нови, устројен по правилима децивилизованог друштва, које ће свој „зенит” постићи само ако „Европа постане варварска”.¹² С друге стране, богу Мардуку се такође на самом рођењу додељују епитети генијалности, који ће касније постати залеђина за промене.

Тад у светишту судбина, у храму удеса,
Роди се бог, мудрац над мудрима, од Богова умнији свих.¹³

Мардукова борба против Тијамат је космичког карактера и доводи до стабилног, хијерархијски уређеног света, а херојски подухват несхваћеног генија, Барбарогенија, може се сагледати као модерна, секуларизована варијанта управо митског јунака попут Мардука. Иако не ствара свет у религијском смислу, он настоји да изврши оно што би се могло назвати културном космогонијом, тј. покушајем да се у условима модерне кризе изнова осмисле темељи уметности и живота. Такође, желећи да створи нову епоху и новог човека оваплоћеног варварским духом, Мицић кроз Барбарогенија доводи у питање постојање већ утемељеног света Европе са свим његовим чиниоцима. Управо у томе лежи дубља веза између *Енуме Елиш* и зенитизма: у уверењу да почетак није могућ без прекидања старог, недовољно и непотпуно оствареног света и у жељи за стварањем. Нераздељеност света у којем се Мардук појављује, његова нејасноћа и неуређеност, довели су до борбе и моћи за превласт и нови почетак. Такође, Мардук има жељу да ствара нова бића која ће одменити богове.

Кад Мардук, ријеч богова чу,
У души одлучи да, умјетно учини дјело.
Уста отварајућ’ своја, Еа-и се обрати он:
Одлуку да њему каже, у срцу што заче је он:
„Ја крв повезат’ желим, скелет да створим.

¹¹ Исто, 32.

¹² Исто, 127.

¹³ *Енума Елиш*, 55.

Ја Луллу, хоћу да створим; нек' човјек буде му име;
Ја збиља Луллу-човјека, хоћу да створим,
Трпњу богова да преузме он, да би у миру живјели они..."¹⁴

Мотиви у оба модела су различити, али принцип је исти: Мардук ствара човека и живот, жртвујући недостојног Кингуа, а зенитисти новом свету нуде Барбарогенија који жели да жртвује истрошеног, цивилизованог човека и створи варварским духом оплеменењено биће.

Бити барбар значи: почетак, могућност, стварање. [...] Ми смо Југославени барбари.¹⁵

Дакле, архетипски идентичан модел јавио се у зенитистичкој имагинацији, творећи полубога, хероја који треба да уништи деструктивну цивилизацију и створи нови свет. Није ли то онај нови човек, носилац спољашњег, херојског обележја који се јавио још у Вавилону у лику Мардука?

6. Зенитизам као секуларна космогонија

Посматран у ширем културноисторијском контексту, зенитизам се може тумачити као покушај артикулације новог почетка у условима дубоке кризе европске цивилизације. Тај почетак није замишљен као реформа постојећих облика, већ као радикални прекид са њима, што зенитизам приближава структури космогонијских наратива, иако у потпуно секуларизованом облику. Како сматра Мирча Елијаде, „космогонија у традиционалним културама не служи само објашњењу порекла света, већ и као модел за сваки значајан чин стварања у историјском времену.”¹⁶ У том смислу, зенитизам се може разумети као покушај да се, унутар авангарде, поново успостави тај модел: уметност и култура постављају се као простор у којем је могуће симболички поновити чин стварања света. Мицићев однос према европској цивилизацији указује на космогонијски начин мишљења. Европа се у зенитистичким текстовима не појављује као традиција коју треба наставити, већ као историјски облик који је достигао свој крај. Њена „старост” и „истрошеност” служе као аргумент за нужност прекида, што је чест мотив и у архаичним митовима, где стари поредак мора бити

¹⁴ Исто, 73.

¹⁵ Ljubomir Micić, Ivan Goll, Boško Tokin, *Manifest zenitizma*, Бошко Токин, 14.

¹⁶ Mircea Eliade, нав. дело, 21.

уништен како би нови могао да настане. У том контексту Балкан и варварско не означавају географску или етничку категорију, већ простор потенцијала, још неукроћене енергије. Фигура Барбарогенија унутар овог дискурса преузима улогу субјекта космогонијског чина. Он није законодавац у класичном смислу, нити творац стабилног поретка, већ иницијатор прекида. За разлику од Мардука, чији чин доводи до успостављања трајне космичке хијерархије, Барбарогеније делује у историјском времену које је обележено нестабилношћу и отвореношћу. У том смислу зенитизам се може одредити као секуларна космогонија без телоса, јер инсистира на нужности сталног преиспитивања и рушења и нуди модел који не може бити завршен модел у будућности. Мицић то експлицира у једном од својих текстова:

Да нема хаоса не би било стварања.

Да нема стварања не би било хаоса.

Ново увек изазива хаос.

Дух Зенитизма: Етика Хаоса.

Човек је у вечном хаосу.

Човек је хаос.

ЗЕНИТИЗАМ: ЕТИКА ЧОВЕКА.¹⁷

Оваква позиција у складу је са ширим авангардним настојањима да се укину институционализовани облици уметности и да се уметничка пракса приближи животу. Зенитизам, међутим, том процесу додаје митску димензију, која га издваја од многих других авангардних покрета. Иако је изразито антитрадиционалан, он парадоксално потврђује континуитет митског мишљења унутар модерне културе. Уместо богова и космичких сила, на сцену ступају културни и уметнички субјекти; уместо физичког насиља делује симболичко и језичко рушење. Ипак, основна структура остаје иста: стари свет мора бити дезавуисан како би се отворио простор за нови почетак. Тако се зенитизам може разумети као покушај да се у условима модерне дехијерархизације и секуларизације сачува идеја смисленог почетка. Барбарогеније, као његова централна фигура, представља симбол те тежње, као стални изазов постојећем поретку уместо готовог решења, као отелотворени Мардук XX века. Управо у тој напетости између разарања и стварања, између мита и модерности, лежи трајна теоријска релевантност зенитистичког пројекта који задржава архетипску структуру митског мишљења.

¹⁷ Ljubomir Micić, „Duh zenitizma”, *Zenit – internacionalna revija za umetnost i kulturu*, Zagreb, god. I, br. 7, septembar 1921, 5.

7. Закључак

Полазећи од претпоставке да мит није само архаични облик мишљења већ вечна структура која се у различитим контекстима реактуализује, овај рад је показао како се митски образац стварања путем деструкције може препознати и у модерним авангардним пројектима. *Енума Елиш*, футуризам и концепт зенитистичког Барбарогенија, иако одговарају различитим културним световима, деле основну замисао: нови поредак настаје из хаоса и прекида са претходним стањем, а насиље јемчи стварање. У *Енуми Елиш* тај модел има космичку димензију, док у зенитизму добија културну, симболичку форму. Барбарогеније се може читати као модерна варијанта митског хероја, чија је улога да разори постојеће облике како би се отворио простор за нови почетак. На тај начин зенитизам се разуме као секуларна космогонија отвореног типа, која, иако не нуди коначан поредак, инсистира на могућности сталног преиспитивања и стварања, јер хаос изнедрева стварање. Кроз компаративну анализу вавилонске *Енуме Елиш* и концепта Барбарогенија код Љубомира Мицића указано је на структурне сличности које превазилазе временске, религијске и културне разлике. Анализа епа показала је да се у основи овог космогонијског мита налази мисао стварања путем насиља. Убиство Тијамат и настанак космоса из њеног тела представљају архетипски модел по којем је деструкција услов креације, а легитимитет власти произлази из способности да се тај чин изведе. Таква врста структуре потврдила је Елијадеову тезу о космогонији као парадигматском моделу сваког значајног чина стварања. С друге стране, анализа зенитистичке фигуре Барбарогенија показала је да Мицићев пројекат, иако настаје у потпуно секуларизованом и авангардном контексту, репродукује сличан образац мишљења. Барбарогеније се појављује као носилац примордијалне енергије која треба да разори утемељене облике културе и уметности. Његова улога је да омогући нови почетак, што га приближава космогонијском, митском хероју. Компаративна анализа показала је да се Мардук и Барбарогеније могу разумети као различите манифестације истог структурног принципа: субјекта који, делујући у тренутку кризе, кроз чин насиља или радикалног прекида стиче право на нови поредак. Кључна разлика између ова два модела лежи у домену њиховог поступања. Док Мардук успоставља стабилан свет и живот (човека), Барбарогеније делује у простору културе, без претензије на коначност и затвореност. Зенитизам се у том светлу може разумети као покушај да се, у условима кризе модерне, очува могућност смисленог стварања, чак и по цену раскида са постојећим облицима културе. Допринос овог рада огледа се, такође, у читању Барбарогенија као модела који

превазилази оквире идеолошке или националне интерпретације и задобија статус модерног митског субјекта. Такво читање отвара простор за даља истраживања односа између мита, насиља и стварања у култури XX века. У коначници, на питање да ли је митски модел мишљења превазиђен или свака цивилизација циклично настаје и нестаје путем насиља које су парадигматски описали још древни Акађани, не може се одговорити већ одговарати.

NATALIJA BLAGOJEVIĆ

FROM COSMOGONY TO THE AVANT-GARDE: ENUMA ELISH AS THE ARCHETYPAL MODEL OF BARBAROGENIUS

SUMMARY: Starting from the premise that myth is not merely an archaic form of thought but a persistent structure that is reactivated across different historical contexts, this paper examines the relationship between ancient cosmogonic patterns and modern avant-garde projects. The analysis focuses on a comparative reading of the Babylonian epic *Enuma Elish* and the concept of the Barbarogenius in the Zenithist movement of Ljubomir Micić. The central hypothesis is that the Barbarogenius can be interpreted as a secularized version of the mythological hero, with both models relying on the same structural logic: the creation of a new order is conditioned by a radical rupture with the previous state, while violence emerges as a constitutive act of creation. The analysis demonstrates that the cosmogonic myth in *Enuma Elish* establishes a paradigm of creation through destruction, which, in the modern context, is transformed into symbolic and cultural forms within the avant-garde. In this sense, Zenithism is interpreted as a form of secular cosmogony, in which the Barbarogenius assumes the role of a mythic subject who initiates rupture and enables a new beginning. The paper thus points to the continuity of mythic thinking within modern culture and opens up the possibility for further research into the relationship between myth, violence, and creation in twentieth-century literature and art.

KEYWORDS: myth, cosmogony, *Enuma Elish*, Barbarogenius, Zenithism, avant-garde, violence, creation

Мср Наталија М. Благојевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Докторске студије
natablagojevic24@gmail.com
ORCID: 0009-0002-5162-5185